

ΟΙ ΑΡΧΑΙΟΙ ΘΕΟΙ ΚΑΙ Ο ΚΟΣΜΟΣ ΤΟΥΣ

I. Γενικά Γνωρίσματα

(**EIK.1** Γονιμότητα/Άνοδος – Ανθρωπομορφισμός/+ στα τερατόμορφα)

1. Πίστη σε πολλούς θεούς και υπερφυσικά όντα

(δυνάμεις κόσμου /ανάγκες ανθρώπου)

- Θεοί: ανθρωπόμορφοι (**EIK.2**)
- Ήρωες: άνθρωποι συχνά με θεία καταγωγή, που διέθεταν υπερφυσικές δυνάμεις που παρέμεναν και μετά το θάνατό τους ενεργές (**EIK.3**)
- Τερατόμορφα όντα (λίγα, με δευτερεύοντα ρόλο, κατά κανόνα μη δεχόμενα λατρεία, άμεσα όμως σχετιζόμενα με πρωτόγονες μορφές του θείου) (**EIK.4**):
 - Κύκλωπες (*Τριόφθαλμος*) και Γίγαντες (*Γη*), Σιληνοί (*οργιαστικοί, αίμα Κρόνου, τροφός Διονύσου*), Κένταυροι (*ταχείς, από Ήρα*), Γοργόνες (*Σθενώ, Ευρυάλη, Μέδουσα - Ποσειδών*), Χίμαιρα (*κόρη Τυφώνα-Έχιδνας, με αδελφό Όρθο/σκύλο την Σφίγγα*), Σφίγγα (*αδελφή ή κόρη του Όρθου, χθόνιος φύλακας*), Σειρήνες (*από το αίμα Αχελώου πληγωμένου από Ηρακλή [ανταπόδοση κέρατος] Αμαλθείας, ψυχοπομποί*).
 - Αλλά και θεοί!: *Δήμητρα Μέλαινα, Πήγασος* (**EIK.5**)
Ξόανο Δήμητρας: Κεφάλι και χαιτή αλόγου, φίδια στο κεφάλι, κρατούσε περιστέρι και δελφίни. Στη σπηλιά της Μέλαινας Δήμητρας, οι Φιγαλείς πρόσφεραν στη θεά σταφύλια, καρπούς, κηρύθρες, ακατέργαστο μαλλί, τα οποία περιέχουν με αγνό λάδι πάνω στο βωμό. (*Ποσειδών-Μέλαινα = Δέσποινα+Αρείων*).
Πήγασος < πηγή: (*Μεδούσης ή Γης*) (**EIK.6**)
- Τα όρια ανάμεσα στις τρεις αυτές κατηγορίες υπερφυσικών δυνάμεων ήταν ασαφή, ιδίως ανάμεσα στις δύο πρώτες.

2. Η σχέση του ανθρώπου με τις υπερβατικές αυτές δυνάμεις εκδηλωνόταν με τρεις τρόπους:

- Πρώτος τρόπος η λατρεία. Το σύνολο των πράξεων που έκανε το άτομο ή η κοινότητα για να διατηρεί ευμενείς τις δυνάμεις αυτές ή και για να επιδράσει στην ενέργειά τους. Ότι επιθυμώ να συμβεί το σκηνοθετώ σε μια συμβολική αντίστοιχη πράξη, που πιστεύω ότι

λαμβάνοντας πραγματικά χώρα μέσα στον κόσμο κινητοποιεί ανάλογα τις κοσμικές δυνάμεις. Είναι το πρώτο στάδιο εκδήλωσης της πίστης, πριν από τη διαμόρφωση των θεών.

- Η αρχαία κοινωνία αγροτοποιομενική – Βασική σύλληψη της λειτουργίας του κόσμου η οικονομία της φύσης (**ΕΙΚ.7**: Άνοιξη / Χειμώνας).
- Φυτό – Σπόρος – βλαστός = αναγέννηση. // Και η θεία δύναμη έπρεπε να πεθάνει για να ανανεωθεί / αναγεννηθεί.

ΕΙΚ.8: παιωνία = Παιήων, μαθητής Ασκληπιού αποπειραθείς να τον σκοτώσει).

τὸ γὰρ θεῖον ἢ πᾶσα κοσμικὴ σύγκρασις φύσει ἀνανεουμένη· ἐν γὰρ τῷ θεῷ (καὶ) ἡ φύσις καθέστηκεν. [Ερμής Τρισμέγιστος = Θώθ αστρολόγος-φιόσοφος /Μυστικιστική θεωρία- θεουργία]

- Η μίμηση θανάτου της θείας δύναμης – όχι με άνθρωπο αφού ανθρωπόμορφος ο θεός – αλλά με ζώο, που μυστηριακά μετουσιώνεται στη θεία υπόσταση (**ΕΙΚ.9**: ΙΦΙΓΕΝΕΙΑ).

Η θυσία ήταν “προσφορά”, αλλά βασικά μίμηση θανάτου του θείου **ΕΙΚ.10**:

α) το θύμα προσέρχεται οικειοθελώς

β) χαρακτηριστικό παράδειγμα τα μυστήρια του Μίθρα:

Για να προκληθεί α) η ανανέωση της ζωής, β) η γέννηση της νέας ζωής - καλοχρονιά, γ) άφθαρτης ζωής, δ) εξαγνισμός, ε) ευτυχία.

➤ Δεύτερος τρόπος εκδήλωσης της σχέσης ο ιερός λόγος.

- Παρουσίαζε τη “λογική” της μαγικής πράξης και τον συμβολισμό των στοιχείων της στον ικανό να συνδυάσει στο μυαλό του πίστη και λογική, τον *άνδρα με ορθοφροσύνη και με καλή μνήμη* του Πausανία.
- Χαρακτηριστικό παράδειγμα τα Ελευσίνια μυστήρια (**ΕΙΚ.11**)_Βριμώ-Βριμόν, επίδειξη χρυσού στάχewς.
- Ιερός Λόγος Ερμού Τρισμεγίστου

εἰς τὸ αὐξάνεσθαι ἐν αὐξήσει καὶ πληθύνεσθαι ἐν πλήθει, καὶ εἰς το (γνώναι) κατοπτειάν οὐρανοῦ, καὶ ἔργων θεῶν, καὶ φύσεως ἐνεργείας, εἷς τε γνώσιν θείας δυνάμεως μοίρης ... γνώναι ἀγαθῶν καὶ φαύλων, καὶ (εις το) πᾶσαν ἀγαθῶν δαιδαλουργίαν εὐρεῖν.

- Τρίτος τρόπος της σχέσης οι θαυμαστές διηγήσεις – οι μύθοι – για τη γέννηση, τη δράση και τις περιπέτειες θεών και ηρώων.
 - Ο ιερός λόγος μόνο στους μύστες – το πολύ πλήθος έβλεπε και βίωνε το ανθρωπόμορφο «γεγονός» το οποίο διαδραματιζόταν κατά τη λατρεία. **EIK.12:** Ίακχος=στάχυς, >> Η Δήμητρα (ή η Περσεφόνη) γέννησε τον Ίακχο-Πλούτο, έδωσε με τον Τριπτόλεμο το στάχυ. // Ποιος ο Τριπ(τ)όλεμος; (*νειῶ ἐνὶ τριπόλῳ* – γιος του γηγενούς Κελεού, αδελφός ή ταυτόσημος του Δημοφώντος, “αναγεννωμένου” με την φωτιά.
 - Ο μύθος παρουσίαζε τα θεία γεγονότα ως θαύματα, γι’ αυτό και λόγω των πολλών δυνατοτήτων εντύπωσης των λεγομένων και τελουμένων κατά την λατρεία μπορούσαν να δημιουργούνται για το ίδιο θέμα πολλές παραλλαγές (βλ. αν.: το θείο παιδί: Πλούτος, Ίακχος, Δημοφών, Τριπ(τ)όλεμος, Διόνυσος – ο Ίακχος αναγέννηση του Ζαγρέα).

3. Βασικός χαρακτήρας της αρχαίας ελληνικής θρησκείας η ΓΟΝΙΜΙΚΗ άποψη: Ευφορία της γης – Υγεία ανθρώπων και ζώων = ΕΥΕΤΗΡΙΑ

- Θεοποίηση δυνάμεων που α) συντηρούν, β) αναπαράγουν και γ) διαγωνίζουν τη ζωή (EIK.13)
 - Στα μυκηναϊκά, τον Όμηρο και Ησίοδο ήδη διαμορφωμένοι – άρα παλαιότεροι. Βασική παντοδύναμη γυναικεία θεότητα (ΓΗ), κυρίαρχη μητέρα των πάντων (**EIK.14**).
 - Γεννά τα πάντα, ακόμη και το αρσενικό που την γονιμοποιεί (ΑΝΗΣΙΔΩΡΑ, ΠΑΝΔΩΡΑ: ανεβάζει από τα σπλάγνα της τα πάντα) EIK.15 (σε ιερό με κληματίδες – συνανέρχεται με δένδρο – με φυτά, φυτό ούσα η ίδια και κέρας Αφθονίας) **EIK.16** γεννά ακόμη και το αρσενικό παιδί που ενσάρκωνε τη γονιμότητα, τον Πλούτο. Αυτά ο ιερός λόγος --
 - **EIK.17** Στο μύθο οι μυστικές αυτές μεταφυσικές, κοσμικές αλήθειες μετατράπηκαν σε θαυμαστές διηγήσεις για θεές που γεννούσαν χωρίς να συνευρεθούν με αρσενικό: ΗΡΑ-ΗΦΑΙΣΤΟΣ-ΤΥΦΩΝ ή
 - **EIK.18** (ΠΑΝΔΩΡΑ) για την πρώτη γυναίκα που κατασκεύασε ο Ήφαιστος και όλοι οι θεοί που την στόλισαν με όλες τις αρετές,

εκτός από τον Ερμή που της έδωσε το ψέμα. (πίθος Πανδώρας = αγαθά και κακά = προσφέρει / καταστρέφει για να επαναπροσφέρει : Ελπίδα >> ανάπτυξη ηθικών εννοιών.

- Σ' αυτή την ανθρωπόμορφη αντίληψη της Φύσης βασικός χαρακτήρας, όπως είναι κατανοητό ήταν η σχέση μητέρας και γιου.
 - Γέννηση από μόνη τη μητέρα – κατ' ανάγκη από τον πρωταρχικό γιο γονιμοποίηση της μητέρας – Γιος-σύζυγος (=σπόρος-γόνος / κάθοδος στα σπλάγχνα μητέρας-γης / ανάδυση-γέννηση νέου από την μητέρα γη).
 - Η ίδια ανθρωπόμορφη εικόνα που έπλασε ο μύθος με βάση τον ιερό λόγο της γονιμοποίησης της Μητέρας-Γης με την είσοδο του παιδιού της στα σπλάγχνα της έγινε αντιληπτή και ως θάνατος που επέφερε για το παιδί-σύζυγο ο γάμος με τη μητέρα του.
 - **ΕΙΚ.19** Αυτό είναι το νόημα των πολλών παράξενων μύθων που διηγούνταν αιμομιξία μητέρας με γιο, όπως της Ιοκάστης με τον Οιδίποδα, και φόνο του παιδιού από την μητέρα, όπως στις περιπτώσεις της Πρόκνης (γεύμα)ή της Μήδειας.
 - **ΕΙΚ.20** Χαρακτηριστικά η Μήδεια σε άλλους μύθους σκοτώνει για να ανανεώσει (Πελίας, Υιός Ποσειδώνος-Κριθέως)
- Από αυτή την ανθρωπόμορφη εικόνα της γέννησης-γάμου-θανάτου-αναγέννησης προέκυψαν και οι άλλες περίεργες διηγήσεις για το συνεχή φόβο των θεών ότι το παιδί που θα γεννούσαν θα τους αφάνιζε, αφού η γέννηση του νέου σήμαινε τον θάνατο του παλιού (**ΕΙΚ.21**).
 - **Ουρανός**, παιδί και σύζυγος της Γης, χάνει τη βασιλεία πληττόμενος από τη Γη και το παιδί του τον Κρόνο
 - **Ο Κρόνος** έτρωγε τα παιδιά του απ' αυτό το φόβο, αλλά δεν κατορθώνει να αποσοβήσει την πτώση του από τον Δία με τη συνέργεια της Γης και της Ρέας
 - **Ο Ζεύς** από τον ίδιο φόβο καταπίνει την έγκυο με την κόρη του Μήτιν, όμως η Αθηνά γεννιέται
- **Γιατί ο Κρόνος τρώγει τα παιδιά και ο Ζευς γεννά την Αθηνά;**

- Η εμφάνιση του αρσενικού στο ρόλο της μητέρας θεάς, του θείου όντος δηλαδή που καταστρέφει για να ανανέωσει, είναι συχνή (πιο γνωστές: Αθηνά, Διόνυσος, **EIK.22**)
 - Προκύπτει από το γεγονός ότι η μητέρα παρουσιάσθηκε στο μύθο ως ένα όν με ερμαφρόδιτα χαρακτηριστικά κατά το διάστημα που σύμφωνα με τον ιερό λόγο είχε πάρει μέσα της το αρσενικό για να του ξαναδώσει ζωή με τη νέα γέννα.
 - Η πιο χαρακτηριστική προσωποποίηση του ενωμένου θηλυκού και αρσενικού στοιχείου του θείου στην ελληνική μυθολογία είναι ο μύθος του ΚΑΙΝΕΑ (**EIK.23**: Καινίς, Ποσειδών, Καινεύς, κατάχωση, Καινίς)
 - Αλλά και ο μύθος του ΤΕΙΡΕΣΙΑ (Σπαρτός, πλήγωμα ζευγνυμένων φιδιών, γυνή, νέα ζεύξη φιδιών, άνδρας. Ερώτηση Διός-Ήρας για απόλαυση έρωτος = 9/10 γυναίκα, τύφλωση).
- **Από τον ιερό λόγο της λήψης του γόνου της μητέρας Γης (και γενικά της μεγάλης Μητέρας θεάς) στα σπλάγχνα της προέκυψαν και οι μύθοι για το φάγωμα των παιδιών από την μητέρα τους ή τον αρρενόθηλυ πατέρα τους.**

EIK.24 ΠΕΝΘΕΥΣ, ΖΑΓΡΕΥΣ, Θυσία

- Και επειδή ο θάνατος-φάγωμα στη λατρεία τελούνταν με τη θυσία του ζώου – έπρεπε να θανατωθεί και να φαγωθεί ο θεός που αντικαθιστούσε το ζώο από την θεά για να ανανεωθεί –
 - και οι πιστοί μεταλάμβαναν από τη θεία αυτή τροφή (ξένια) για να βάλουν μέσα τους τη δύναμη και την ευλογία από την ανανέωση,
 - η διαδικασία της θυσίας και της βρώσης των κρεάτων του θύματος παρουσιάσθηκε στο μύθο ως ψήσιμο του θανατούμενου θεού στον λέβητα, από τον οποίο όμως έβγαινε ο ίδιος ανανεωμένος (Πελίας, **EIK.25** Παιδί, Πέλοψ)
- Αυτή η σημασία των «**αιμομιξιών και φόνων**» του θείου κόσμου των Ελλήνων από τους Χριστιανούς πατέρες. – Όλοι οι θεοί και ήρωες αυτό το υπόστρωμα

4. Με την ανάπτυξη της αστικής κοινωνίας και οι ΚΟΙΝΩΝΙΚΕΣ, ΗΘΙΚΕΣ και ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΕΣ αξίες. –Και πάλι σε όλους λιγότερο ή περισσότερο.

- Εδώ ως παραδειγμα ο **Απόλλων**.
 - Αρχικά συγγενής με το Διόνυσο. Στους Δελφούς εξαφανίζεται-εμφανίζεται (**ΕΙΚ.26**). Συνυπάρχει με τον Διόνυσο – οι Βάκχες ξυπνουν τον Λικνίτη (**ΕΙΚ.27**). Χάσμα και τρίπους – ο ίδιος στον τρίποδα (**ΕΙΚ.28** Λείψανα Πύθωνος, Διονύσου ή Απόλλωνα).
 - Η βασική έννοια της **ανανέωσης-ευλογίας** οδήγησε σε **όλες τις άλλες του ιδιότητες**.
 - Γιατρός (Παιήων) – ανάκτηση των δυνάμεων της ζωής – της υγείας
 - Καθάρσιος Η ανανέωση επιφέρει κάθαρση, απαλλαγή από οποιοδήποτε μiasμα. Στο μύθο όταν πήγε στα Τέμπη για να καθαρθεί από τον φόνο του Πύθωνα πήρε τη δάφνη (**ΕΙΚ.29**). Έτσι έγινε θεματοφύλακας της ηθικής
 - Τιμωρός ως τέτοιος (**ΕΙΚ.30**)
 - Τα ανωτέρω οδήγησαν στην ιδέα ότι ενσάρκωνε την παγκόσμια αρμονία και τάξη. Η ιδιότητά του αυτή εκφράσθηκε κυρίως με την μουσική – ο κιθαρωδός Απόλλων (**ΕΙΚ.31**)
 - Περαιτέρω εξέλιξη των ανωτέρω Προστάτης της οργανωμένης πολιτείας (Προστατήριος) – Ιδρυτής και αρχηγέτης πόλεων (Ιεράπολη Φρυγίας) – φροντιστής της συνέχειας της πόλης (Πατρώος)
 - Μάντις Με τα παραπάνω τις προθέσεις της μοίρας (το καλό ή η προειδοποίηση που ξεπηδούσε από τον λέβητα) (**ΕΙΚ.32**)
- Φόνοι διαμελισμοί έμειναν **κλειστός συμβολισμός της κοσμικής λειτουργίας** – οι εικόνες ζωής και συμπεριφοράς που παρείχαν οι μύθοι βιώθηκαν ως **παραδείγματα προς μίμηση ή αποφυγή**.